
Shri Hayagriva Stotram

श्रीहयग्रीवस्तोत्रम्

Document Information

Text title : hayagrIvastotram 2

File name : hayagrIvastotram.itx

Category : vishhnu, stotra, vedAnta-deshika, vishnu

Location : doc_vishhnu

Author : Vedanta Desika

Transliterated by : Sundar Rajan RD sundar.rajanrd at gmail.com, Srivatsan HS sriphy at gmail.com

Proofread by : Sundar Rajan RD, NA, Nivedita R

Latest update : August 29, 2021

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 3, 2025

sanskritdocuments.org

Shri Hayagriva Stotram

श्रीहयग्रीवस्तोत्रम्

श्री गणेशाय नमः ।

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कविताकिङ्कसरी ।

वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि ॥

ज्ञानानन्दमयं देवं निर्मलस्कृटिकाकृतिम् ।

आधारं सर्वविद्यानां हयग्रीवमुपास्महे ॥ १ ॥

स्वतः सिद्धं शुद्धस्कृटिकमणिभूभृत्प्रतिभटं

सुधासम्रीचीभिर्द्युतिभिरवदातनिभुवनम् ।

अनन्तैस्त्रयन्तैरनुविडितउषाडलडलं

उताशेषावधं हयवदनमीडेमडि मडः ॥ २ ॥

समाहारः साम्नां प्रतिपदभृत्तां धाम यजुषां

लयः प्रत्यूढानां लडरिविततिर्भोधजलधेः ।

कथादर्पक्षुभ्यलुथककुलकोलाडलडलं

डरत्वन्तर्ध्वान्तं हयवदनउषाडलडलः ॥ ३ ॥

प्राची सन्ध्या काथिदन्तर्निशायाः प्रज्ञादृष्टेरञ्जनश्रीरपूर्वा ।

वङ्कत्री वेदान्मातु मे वाञ्छिवङ्कत्रा वागीशाभ्या वासुदेवस्य मूर्तिः ॥ ४ ॥

विशुद्धविज्ञानधनस्वउपं विज्ञानविश्राणनभङ्गदीक्षम् ।

दयानिधिं देडभृतां शरण्यं देवं हयग्रीवमडं प्रपद्ये ॥ ५ ॥

अपौरुषेयैरपि वाङ्मप्रञ्चैरथापि ते भूतिमदृष्टपाराम् ।

स्तुवन्नडं मुग्ध धिति त्ययैव कारुण्यतो नाथ कटाक्षणीयः ॥ ६ ॥

दाक्षिण्यरम्या गिरिशस्य मूर्तिर्देवी सरोजसन्धर्मपत्नी ।

व्यासाद्योऽपि व्यपदेश्यवाच्यः स्फुरन्ति सर्वे तव शक्तिवेशैः ॥ ७ ॥

मन्दोऽभविष्यन्नियतं विरिञ्चो वायां निधे वञ्चितभागधेयः ।

दैत्यापनीतान्दयर्थेव भूयोऽप्यध्यापयिष्ये निगमान्न येत्त्वम् ॥ ८ ॥

वितर्कडोलां व्यवधूय सत्त्वे भृङ्गस्पतिं वर्तयसे यतस्त्वम् ।
 तेनैव देव त्रिदशेश्वराणामस्मृष्टेलायितमाधिराज्यम् ॥ ८ ॥
 अग्रौ समिद्धार्थिषि समतन्तोरातस्थिवान्मन्त्रमयं शरीरम् ।
 अप्पुडसारैर्द्विषां प्रदानैराध्यायनं व्योमसदां विधत्से ॥ १० ॥
 यन्मूलमीदृक्प्रतिभाति तत्त्वं या मूलमाग्रायमडाद्रुमाणाम् ।
 तत्त्वेन जानन्ति विशुद्धसत्त्वास्तामक्षरामक्षरमातृकां ते ॥ ११ ॥
 अव्याकृताद्व्याकृतवानसि त्वं नामानि रुपाणि य यानि पूर्वम् ।
 शंसन्ति तेषां यस्मां प्रतिष्ठां वागीश्वर त्वां त्वद्गुणैः ॥ १२ ॥
 भुग्धेन्दुनिष्पन्नविलोभनीयां मूर्तिं तवानन्दसुधाप्रसूतिम् ।
 विपश्चितश्चेतसि भावयन्ते वेलामुदारामिव द्रुग्धसिन्धोः ॥ १३ ॥
 मनोगतं पश्यति यः सदा त्वां मनीषिणां मानसराजसम् ।
 स्वयं पुरोभावविवाहभाजः डिङ्कुर्वते तस्य गिरो यथार्थम् ॥ १४ ॥
 अपि क्षणार्धं कलयन्ति ये त्वामाप्लावयन्तं विशदैर्मयूषैः ।
 वायां प्रवाडैरनिवारितैस्ते मन्दाकिनीं मन्दयितुं क्षमन्ते ॥ १५ ॥
 स्वामिन्भवद्दधानसुधाभिषेकात्त्वडन्ति धन्याः पुलकानुबन्धम् ।
 अलक्षिते क्वापि निरुद्धमूलमङ्गेष्विवानन्दथुमङ्कुरन्तम् ॥ १६ ॥
 स्वामिन्प्रतीया लृष्टयेन धन्यास्त्वद्दधानयन्द्रोदयवर्धमानम् ।
 अमान्तमानन्दपयोधिमन्तः पयोभिरक्षणां परिवाडयन्ति ॥ १७ ॥
 स्वैरानुभावास्त्वदधीनभावाः समृद्धवीर्यास्त्वदनुग्रहेण ।
 विपश्चितो नाथ तरन्ति मायां वैडारिकीं मोहनपिच्छिकां ते ॥ १८ ॥
 प्राङ्निर्मितानां तपसां विपाकाः प्रत्यग्रनिःश्रेयससम्पद्यो मे ।
 समेधिषीरंस्तव पादपद्मे सङ्कल्पयिन्तामणयः प्रणामाः ॥ १९ ॥
 विलुप्तमूर्धन्यलिपिङ्कमाणां सुरेन्द्रयूडापदलावितानाम् ।
 त्वदङ्घ्रिराज्जुवरजःकणानां भूयान् प्रसादो मयि नाथ भूयात् ॥ २० ॥
 परिस्फुरन्नूपुरयित्रभानुप्रकाशनर्धूततमोनुषङ्गाम् ।
 पदद्वयीं ते परिशिन्मडेऽन्तः प्रबोधराज्जुवविभातसन्ध्याम् ॥ २१ ॥
 त्वत्किङ्करालङ्कराणोचितानां त्वयैव कल्पान्तरपालितानाम् ।

मञ्जुप्रसादं मणिनूपुरं ते मञ्जूषिकां वेदगिरां प्रतीमः ॥ २२ ॥

सञ्चिन्तयामि प्रतिभादशास्थानसन्धुक्षयन्तं समयप्रदीपान् ।

विज्ञानकल्पद्रुमपल्लवावं व्याख्यानमुद्रामधुरं करं ते ॥ २३ ॥

चित्ते करोमि स्फुरिताक्षमालं सत्येतरं नाथ करं त्वदीयम् ।

ज्ञानामृतोदञ्चनलम्पटानां लीलाघटीयन्त्रमिवाश्रितानाम् ॥ २४ ॥

प्रबोधसिन्धोररुणैः प्रकाशैः प्रवालसङ्घातमिवोद्भ्रजन्तम् ।

विभाषये देव सपुस्तकं ते वामं करं दक्षिणमाश्रितानाम् ॥ २५ ॥

तमांसि भित्त्वा विशद्वैर्मयूषैः सम्प्रीणयन्तं विदुषश्चकोरान् ।

निशामये त्वां नवपुण्डरीके शरद्धने यन्त्रमिव स्फुरन्तम् ॥ २६ ॥

दृशन्तु मे देव सदा त्वदीयाः दयातरङ्गानुचराः कटाक्षाः ।

श्रोत्रेषु पुंसाममृतं क्षरन्तीं सरस्वतीं संश्रित कामधेनुम् ॥ २७ ॥

विशेषवित्पारिषदेषु नाथ विदग्धगोष्ठीसमराङ्गणेषु ।

जिगीषतो मे कविताकिङ्केन्द्रान् जिह्वाग्रसिंहासनमभ्युपेयाः ॥ २८ ॥

त्वां चिन्तयंस्त्वन्मयतां प्रपन्नस्त्वामुद्गृह्णन् शब्दमयेन धाम्ना ।

स्वामिन्सामांशेषु समेधिषीय स्वच्छन्दवादाडवबद्धशूरः ॥ २९ ॥

नानाविधानामगतिः कलानां न यापि तीर्थेषु कृतावतारः ।

ध्रुवं तवानाथपरित्राडयाः नवं नवं पात्रमलं दयायाः ॥ ३० ॥

अकम्पनीयान्यपनीतिभेदैरलङ्घीरन् लृष्टयं मदीयम् ।

शङ्काकलङ्कापगमोज्ज्वलानि तत्त्वानि सम्यञ्चि तव प्रसादात् ॥ ३१ ॥

व्याख्यामुद्रां करसरसिञ्जैः पुस्तकं शङ्खयुक्ते

भिन्नदृभिन्नस्फुटिकरुचिरे पुण्डरीके निषण्णः ।

अम्बानश्रीरमृतविशद्वैरंशुभिः प्लावयन् मां

आविर्भूयादनघमडिमा मानसे वागधीशः ॥ ३२ ॥

वागर्थसिद्धिलेतोः पठत हयग्रीवसंस्तुतिं भक्त्या ।

कविताकिङ्केसरिणा वेङ्कटनाथेन विरचितामेताम् ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीहयग्रीवस्तोत्रं समाप्तम् ॥

कविताकिङ्कसिंहाय कल्याणगुणशाशिने ।

श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः ॥

This is the earliest of the stotras of vedAnta deshika sung as soon as he became the recipient of the Grace of Lord hayagrIva, the God of learning. It consists of 32 shlokas (reminiscent of the 32 brahma vidyAs) plus one shloka added as phalashRiti, probably at a later time as it refers to the author's title kavItArkika kesarI. shloka 7 tells us how gods, goddesses and sages reputed to be repositories of knowledge shine only because of having obtained a bit of hayagrIva's power. shlokas 14 and 15 tell us that a contemplation of this lord will give us mastery over speech. shloka 27 is seen to be invariably uttered as a prayer by scholars and pandits before they start discourses, and shloka 28 by combatants in polemic debates. shloka 32 is the dhyana shloka.

The initial verses differ from the Hayagriva
stotra vyAkhyA/commentary posted separately.

Encoded by Sundar Rajan RD

Alternatively, encoded by Srivatsan H

Proofread by Sundar Rajan RD, Nivedita R

——
Shri Hayagriva Stotram

pdf was typeset on March 3, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

